

Egy regényes szerb nábob száz évvel ezelőtt alapította meg Budapesten a Tököliánumot

Amikor Jókai Mór üdvözölte a magyar kulturáért lelkesedő szerbeket

Nyolcezer magyarországi szerb készül most érdekes centenáriumi ünnepekre: ezelőtt száz évvel alapította egy regényes életű, zseniális szerb ember: Tököli Száva Budapesten a híres Tököliánumot, amelyben a magyar kulturáért lelkesedő szerb fiatalok tömörültek. Száz év óta megszokás nélkül működik ez a magasszínvonalú nevelőintézet, amelyben jelenleg nemcsak magyarországi szerbek, hanem délszlávok is vannak, akik a magyar egyetemen tanulnak. Sőt az intézet lakói között van egy romániai szerb is, aki Budapesten folytatja tanulmányait.

Az intézet megalapítója, Tököli Száva, rendkívüli képességű, dúsgazdag magyarországi szerb volt, aki a magyar-szerb barátságának áldozta életét és nemcsak a Tököliánum megalapításával, hanem a debreceni kollégium és a magyar tudományos Akadémia támogatásával is ismertté tette a nevét. Családja 1400 után költözött Magyarországra, Ráckeve közelében, Tökölön telepedtek le és erről a községről kapták később a nevüket is. Tököli Száva nemcsak a kultúra harcosa, hanem politikus volt, ő volt az, aki hangoztatta, hogy a bécsi kormány a szerbeket az alkotmányukat védő magyarok ellen akarja kijátszani és felhasználni. Több gyűlésen tiltakozott ez ellen s ő volt, aki a híres temesvári nagygyűlésen követelte, hogy a szerbek egyezzenek meg a magyarokkal, még pedig úgy, hogy jogaikat, privilégiumaikat ismerje el a magyar országgyűlés.

Tököli Száva működésének egyik alapos ismerője és historikusa, Tóth Bagi István megállapította, hogy Tököli Száva szegült ellene azoknak, akik Schmidtfeld császári kiküldött biztatására azt követelték, hogy a temesi bányságot szakítsák ki Magyarország testéből és alakítsanak külön önkormányzatú szerb vajdaságot. Ez a kívánság — mint ismeretes — 1850-ben teljesült, de az akkori szerb vajdaság sorsa Tököli Száva hatvan év előtti érvelését igazolta.

Kora egyik legérdekesebb embere volt Tököli. Budán és Bécsben végezte tanulmányait, foglalkozott jogtudománnyal épp úgy, mint technikával, muzsikával és nyolc nyelven beszélt tökéletesen. Ő volt az első szerb doktor, ezt a címet Budán szerezte. Bejárta Európát, hosszabb tanulmányúton járt Oroszországban is s egyéni gondolkozása miatt gyakran került ellentétbe a görögkeleti szerb püspöki karnak konzervatív részével. Tóth Bagi István szerint nagy műveltségével fél évszázaddal megelőzte kortársait és éppen felvilágosodása miatt sok kellemetlenséget okoztak neki a szerb konzervatív körök, különösen Dionizosz budai görögkeleti püspök, úgy hogy élete végén kénytelen volt visszavonulni magyarországi birtokára.

Politikai pályájának legnevezetesebb állomása volt a szláv illir királyság megalapításának a terve, amelyet a mai Szlovénia területén akart felállítani. Politikai működése miatt a bécsi udvar többször rendőri felügyelet alá helyezte, de ez nem csüggesztette el Tököli Szávát. Amikor az uralkodónak javasolta, hogy alakítsák meg a szláv illir királyságot, kérését elutasították. Többször keresett összeköttetést Napoleonhoz is, hogy az illir királyság megszervezésére tanácsokat adjon, de nem tudott a nagy világhódítóhoz bejutni.

Amikor látta, hogy politikai elgondolásaival „túlkorán” jelentkezik mindenütt, hogy kortársai mennyi megnemértéssel kezelik, arra a megállapodásra jutott, hogy a szerb-magyar kulturakapcsolatok megerősítésének szenteli hátralévő éveit s ennek tudható be, hogy egyik alapítványt a másik után tette a cél érdekében.

Száz esztendővel ezelőtt így jutott arra a gondolatra, hogy a belvárosi Zöldfa-ut-

cában, a mai Veres Pálné-utcában, közvetlenül a szerb templom mellett megalapítja a Tököliánumot azzal a céllal, hogy nemcsak a magyarországi, hanem a külföldi szerbek is a magyar egyetemen szerezhessék meg diplomáikat. Ösztöndíjakat alapított, az intézetben laktak és étkeztek a szerb egyetemi hallgatók és száz év óta minden esztendőben innen indulnak az egyetemre a szerb diákok.

Hogy milyen eredményeket ért el a magyar-szerb kulturális kapcsolatok ápolásában ez az intézet, arra jellemző, hogy amikor megünnepezték a Tököliánumot fenntartó szerb kulturális egyesületnek, a Szerpszka Matica-nak száz éves fennállását, akkor a Tököli emlékünnepeken a magyar tudományos Akadémia képviselőiben megjelent Jókai Mór is, aki nagy beszédben méltatta Tököli Száva munkálkodását.

Jelenleg Popovics Iván az igazgatója a Tököliánumnak, ahol még a Tököli Száva által alapított hatalmas könyvtár áll a budapesti egyetemen tanuló szerb hallgatók rendelkezésére. Nemcsak a magyarországi szerb vidékekről, de Belgrádból is jönnek minden évben többen, hogy a budapesti egyetemen szerezhessék meg műveltségüket, képesítésüket. Most a magyarországi szerbekből alakított felügyelőbizottság őrökdi az intézeten, amelyben a kultúra jegyében ápolják a magyar-szerb kapcsolatokat.

Díoszeghy Miklós